

Vlaamse overheid

Arenbergstraat 9

1000 BRUSSEL

T 02 553 68 00

www.cjasm.vlaanderen.be

VERSLAG

FOCUSGROEP 1 – STELLING 5 – DE OVERHEID IS NOODZAKELIJK OM HET MOBILISEREN VAN ERFGOED
OP EEN DUURZAME EN TOEGANKELIJKE WIJZE TE FACILITEREN, COMPLEMENTAIR AAN DE MARKT.

11/09/2015 – 2 gesprekstafels/sessies

Moderator en verslaggever: Katrijn Van Kerchove

De overheid is noodzakelijk om het mobiliseren van erfgoed op een duurzame en toegankelijke wijze te faciliteren, complementair aan de markt.

Wat? Antwoord op de stelling?

- Er is **eensgezindheid** over deze stelling: er wordt een **noodzakelijke rol** gezien voor de overheid. Vraag is wie het voortouw heeft, eerst aan zet is? Ligt de focus en het vertrekpunt bij de marktevoluties? Werkt de overheid stimulerend zodat een markt zich ontwikkelt en neemt ze enkel een corrigerende/aanvullende rol op (de gaten invullen); of neemt de overheid veeleer het voortouw? Beide groepen neigen overduidelijk naar het laatste en pleiten voor een sterke rol voor de overheid die de bakens uitzet en spelregels bepaalt.
- De **'overheid'** bestaat uit:
 - o verschillende overheden: internationaal, Vlaams, lokaal...
 - o publieke en semipublieke organisaties (gesubsidieerde spelers, publiektoegankelijke instellingen... maar ook vrijwilligerswerking) ten dienste van een maatschappelijk belang (niet gericht op het maken van winst, het verkopen van een product of dienst....).
- De **'markt'**: alle initiatieven gericht op het maken van winst en gestuurd vanuit een economische logica. De markt vertrekt niet zo zeer vanuit een maatschappelijk belang, maar is veeleer gericht op een economisch verkoopbaar product/dienst waarbij de winst wordt uitgekeerd en (veelal) niet geherinvesteerd wordt ten gunste van dit maatschappelijk belang. Er worden verschillende diensten/producten afgenomen van de private markt i.k.v. een erfgoedwerking (vb. depotruimte, digitalisering, ontwikkeling databases en websites, consulentschap, restauratie-opdrachten...).
- **'Mobiliseren van erfgoed'** = erfgoedzorg en –ontsluiting, inzetbaar en toegankelijk maken (cf. tekst Marc Jacobs: mobiliseren als transbron, hulpbron, bron).

Waarom?

Voordelen en kansen

- Een sterke rol voor de overheid zorgt voor **kwaliteitsgarantie** en **duurzaamheid**. Kennis wordt opgebouwd en gedocumenteerd in huis.

- Een sterke rol voor de overheid zorgt voor **betrouwbaarheid** door de onafhankelijkheid (niet winst-gedreven).
- Een sterke rol voor de overheid zorgt voor **diversiteit** in het aanbod/werking en **toegankelijkheid** voor een breed segment aan spelers (niet enkel degene die economisch een interessante doelgroep zijn).
- Een sterk sturende/kaderstellende en subsidiërende overheid zorgt voor een **noodzakelijke gratis dienst- en expertisedeling**, die vanuit een privéconsulentschap betalend is. Een groot deel van het erfgoedveld/ de cultureel-erfgoedgemeenschappen zijn gebaseerd op vrijwilligerswerk die niet kunnen betalen voor het afnemen van diensten/producten. (De sterke expertiseopbouw en –deling heeft zich in het veld zelf ontwikkeld door het gebrek aan opleidingen, de onderfinanciering van de sector waardoor de expertise niet van marktspelers kan worden afgenomen, en een onvoldoende ontwikkelde markt.)
- De rol voor de overheid is noodzakelijk/creëert kansen op terreinen waar de markt niet ontwikkeld is en geen kant en klare oplossingen kan bieden. Hier vult de overheid **leemtes** op.
- Een sterke overheid kan **impulsen** geven en aanzetten tot **innovatie**.
- Een sterke overheid zorgt voor **sociale cohesie**.
- Het ontwikkelen/realiseren van een taak in huis waarbij de overheid zelf een sterke rol opneemt, kan (zeker in samenwerking met andere spelers/schaalvergroting) **kostenefficiënt** zijn.

Mogelijke valkuilen (van een sterke rol voor de overheid)

- **Marktverstoring** optreden van de overheid/spelers in het veld. Discussiepunt:
 - Wanneer de markt voldoende ontwikkeld is, moet je als overheid afstand nemen.
 - Ook een overheid moet zich als speler op de markt kunnen begeven. Het beleid/discours moet dit toelaten. Het huidige discours houdt dit te veel tegen en stelt snel dat de overheid marktverstoring optreedt. Het kan niet zijn dat de lasten voor de overheid zijn, en de lusten voor de private markt. Er zijn al tal van normeringen die overheden uitsluiten van commerciële activiteiten. In een erfgoeddiscours moet het aanvaard zijn om als overheid terugverdienmodellen te ontwikkelen waarvan de opbrengst opnieuw wordt geïnvesteerd in het oorspronkelijke doel.
 - Deze herinvestering is echter evenzeer een grote valkuil. Veelal worden opbrengsten voor andere doeleinden (vb. een nieuwe riolering) gebruikt, en profiteert de sector er zelf onvoldoende van. Dit geldt evenzeer voor een vestzakbroekzakoperatie wanneer de subsidie van andere overheden wordt verhoogd.
 - De economische en maatschappelijke return moet duidelijker in beeld gebracht worden. Soms wordt erfgoed nog te veel als een verliespost beschouwd.
- **Primaat van de politiek.**
- **Te generieke oplossingen**, onvoldoende op maat.
- **Traagheid**
- **Bedreiging van de inhoudelijke autonomie:** inhoudelijke bemoeienissen vanuit een politieke agenda die vooral streeft naar zichtbaarheid en profilering (afgeleide producten), waaronder een inhoudelijk kwalitatief verhaal kan lijden.
- **Vrijheidsbeperking.**
- **Groot vertrouwen in de overheid, terecht?**

Mogelijke valkuilen (van het overlaten aan de markt)

- **Inboeten op kwaliteit** ten voordele van winstbejag.
- **Delen** van sectoren worden **niet bediend** (te duur, risico op elitair systeem).
- **Betalingsbereidheid** die vaak ontbreekt.
- **Taken uitbesteden** aan de markt is **niet altijd kostenefficiënt**.

Wat moet er veranderen?

Deze vraag is in beide groepen niet apart behandeld/minimaal aan bod gekomen. De focus werd meteen gelegd op de aanbevelingen.

- Nood aan meer autonomie/ verzelfstandiging? Bestuurlijke verzelfstandiging heeft weinig invloed op de reële autonomie. Het primaat van de politiek blijft vaak gelden.
- Complementaire rol van de overheden op diverse vlakken moet beter gedefinieerd worden. Er is nood aan een ruimer afsprakenkader (geografisch, sectoroverschrijdend).

Concrete doelstellingen/aanbevelingen: welke elementen/bouwstenen moeten zeker aan bod komen?

- Een **sterk bepalende overheid, die:**
 - o een **kader** biedt en **kwaliteitsnormen** bepaalt die voor iedereen gelden (publiek en privaat). De overheid moet een visie hebben en de bakens uitzetten, een **proactieve rol** opnemen.
 - o voortdurend **monitort en spelverdeler is**. De overheid moet prioriteiten bepalen en de afstemming/rolverdeling tussen spelers in het veld monitoren en bewaken. De overheid moet bepalen welke rol ze zelf opneemt, en welke rollen ze stimuleert in/overlaat aan de markt. De overheid moet bepalen waarvoor ze subsidieert/betaalt (kennisopbouw en –deling in het veld zelf; of afname van marktspelers). Hierbij moet een efficiëntieoverweging en kwaliteitsbewaking centraal staan. **Teneur: als het in huis beter/kostenefficiënter kan, zelf doen.**
 - o **faciliterend** optreedt. De overheid moet de **dialogo** tussen marktspelers en het veld faciliteren, stimuleren en mogelijk maken. De overheid moet hiervoor een platform bieden (vb. overleg faciliteren tussen publieke en private verzamelaars) en moet het gemeenschappelijke belang aantonen dat beide hebben/ hiervoor sensibiliseren. De overheid moet zo zorgen voor een professionalisering inzake publiek-private samenwerking die er nu niet is. (Dit kan bijvoorbeeld ook de vorm aannemen van culturele handelsmissies/events met voldoende politieke aanwezigheid en aandacht om het belang en de relevantie ervan te vergroten.)
 - o **een regierol** opneemt die in bepaalde materies (vb. het digitale verhaal) sterker zal zijn dan in andere (vb. collectievorming, waar de rol van de overheid zeer beperkt is geworden ten opzichte van marktspelers maar er wel marktcorrigerend wordt opgetreden vb. via het topstukkenbeleid).
 - o **corrigerend en aanvullend** optreedt. Indien de markt groeit en bepaalde diensten/producten voldoende kwaliteitsvol ontwikkelt, moet de overheid ook loslaten. Toch moet de overheid blijven waken over de kwaliteit en corrigerend optreden. Er zal altijd een niveau van expertisedeling (pure adviesverlening) zijn die gestimuleerd blijft vanuit de overheid.
 - o ook zelf **als marktspeler** optreedt. 'Cultureel ondernemerschap' als modewoord hiervoor. Ook de overheid moet zich in een marktlogica kunnen begeven. Het discours moet dit toelaten. Ook een overheid mag betaalde dienstverlening ontwikkelen/winstgevend fungeren, waarbij opbrengsten terugvloeien in de erfgoedwerking. Hiervoor moeten **terugverdienmodellen** ontwikkeld worden. Deze marktlogica kan evenwel voor spanningen zorgen tussen het doel van economische return genereren en het inhoudelijke verhaal. De overheid moet de kwaliteit bewaken.
- Er zijn **taakafspraken/rolverdeling** nodig **tussen de verschillende overheden:**
 - o in de eerste plaats lokaal-Vlaams: wie welke rol opneemt. Bestaat er iets als 'lokale materie' en 'Vlaamse materie'? Wie subsidieert wie? Wie bepaalt het kader waarvoor?
 - o ook is een vertaalslag nodig van wat Europa oplegt, die vaak een bepalende rol spelen. Deze afspraken gaan niet per se over geld, wel over het bepalen van een afsprakenkader tussen overheden over wie wat bepaalt en welke regels er worden gevolgd. Dit afsprakenkader gaat

idealiter niet enkel om erfgoed, maar ook om onderwijs, toerisme (!)... Het moet de complementariteit tussen de overheden regelen. Dit gaat om een kerntakendebat. Een protocol van akkoord kan hiervoor een basis bieden.

- Er zijn **taakafspraken/rolverdeling** nodig **tussen de verschillende spelers in het veld**. Er is vraag naar meer en betere samenwerking en afstemming. Het huidige beleidskader benadrukt dit al, toch lijkt deze attitude nog steeds bij vele spelers onvoldoende aanwezig te zijn. Het beleid zou hierin sterker kunnen stimuleren/ondersteunen.
Het veld zelf heeft ook een belangrijke rol in het zich organiseren om een dialoog aan te gaan met de markt/ tegengewicht te bieden (vb. AAT-groep, i.k.v. Adlib, gebruikersgroep auteursrecht en samenleving...). Deze zelforganisatie is zeer belangrijk en gebeurt nog te weinig. Er is een attitudeverandering nodig gericht op afstemming en samenwerking.
 - Discussiepunt (vb. uitteken kader private sponsoring): sommigen verwachten dat de overheid (bestuurlijk) hierin stimuleert en een rol opneemt, anderen vinden dat het veld zich zelf meer moet organiseren.
- ⇒ **Netwerkmodel/matrix als basis nemen voor deze taakafspraken waarbinnen:**
 - **doelen/uitdagingen/leemtes worden bepaald (vb. per beleidsperiode);**
 - **beleidsprioriteiten worden bepaald;**
 - **en een rolverdeling om hierop in te spelen:**
 - **tussen overheden**
 - **met en tussen spelers in het veld**
 - **met marktspelers**
- Het **evenwicht** moet worden bewaakt tussen een kaderstellende/normerende overheid, en een dynamiek van onderuit. Het netwerkmodel vertrekt sterk vanuit een dialoog met het veld.